

Utvecklingen av ekonomiskt bistånd i spåren av covid-19 – faktablad 2

Detta är det andra faktabladet i vilket Socialstyrelsen följer utvecklingen av ekonomiskt bistånd i spåren av covid-19 och det är delvis en uppföljning av det första faktabladet som publicerades i september. Arbetslöshet är den vanligaste orsaken till att enskilda individer har försörjningsproblem och behov av ekonomiskt bistånd. Covid-19 har haft en stor påverkan på svensk ekonomi och arbetsmarknad och en högre arbetslöshet kan medföra att fler behöver ekonomiskt bistånd framöver. Utvecklingen följs här genom uppgifter i den preliminära månadsstatistiken över ekonomiskt bistånd.

Högre arbetslöshet kan medföra att fler behöver ekonomiskt bistånd framöver

I Sverige sågs tecken på samhällsspridning av covid-19 i mitten av mars och flera restriktioner infördes för att minska smittspridningen [1, 2]. Pandemin har påverkat såväl svensk ekonomi som arbetsmarknad och arbetslösheten har ökat. Redan innan covid-19 fanns det dock tecken på en avmattning i ekonomin [3].

Behovet av ekonomiskt bistånd påverkas både av strukturella faktorer och individuella faktorer, ofta i samverkan. Arbetslöshet är den vanligaste orsaken till att enskilda behöver ekonomiskt bistånd och en högre arbetslöshet kan medföra att fler behöver stöd framöver. Samtidigt har olika åtgärder vidtagits i spåren av covid-19 som skulle kunna bidra till att ett ökat behov helt eller delvis uteblir, så som tillfälliga ändringar i a-kassans villkor i syfte att fler ska kunna få arbetslöshetsersättning och fler platser på universitet och högskolor [4].

Socialstyrelsen följer utvecklingen av ekonomiskt bistånd genom preliminär månadsstatistik. Behovet av stöd varierar under året och jämförelser görs därför med motsvarande månader föregående år, istället för med föregående månader. Att ha i åtanke är att ett år därmed har passerat mellan jämförelsepunkterna.

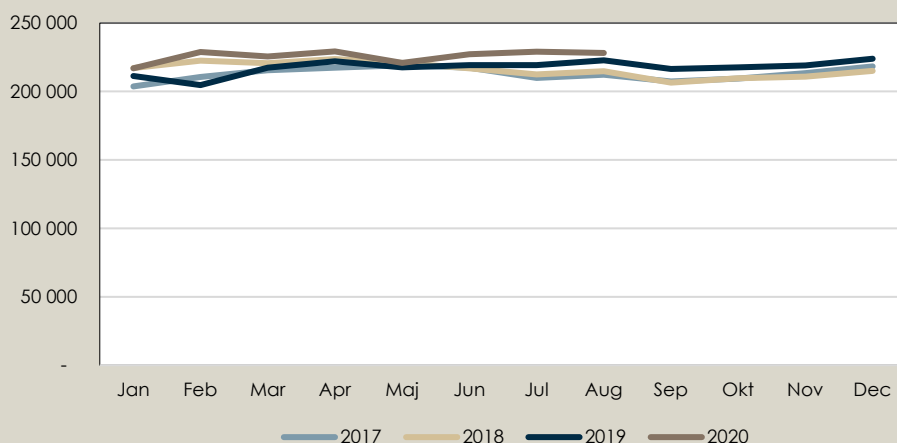
Preliminär månadsstatistik över ekonomiskt bistånd

Syftet med den preliminära månadsstatistiken är att ge ett snabbt underlag till uppföljning och analys av befolkningens behov av bistånd. Den preliminära månadsstatistiken bör tolkas med viss försiktighet. Registret är ett levande register där uppgifter kan uppdateras i efterhand och det finns skillnader mellan den preliminära månadsstatistiken och den officiella årsstatistiken som medför att vissa uppgifter i månadsstatistiken inte är jämförbara med årsstatistiken. Det är även ett större bortfall i den månadsvisa redovisningen. För en beskrivning av skillnader och jämförbarhet, se Socialstyrelsen: *Kvalitetsdeklaration Ekonomiskt bistånd*. 2020.

Fortsatt fler som behöver ekonomiskt bistånd i jämförelse med föregående år

Antalet biståndsmottagare under årets första åtta månader är fler i jämförelse med motsvarande period föregående år (figur 1). Under sommarmånaderna juni, juli och augusti ökade antalet biståndsmottagare med drygt 3 procent¹, vilket i genomsnitt motsvarar att omkring 7 600 personer fler behövde ekonomiskt bistånd under respektive sommarmånad i år, i jämförelse med motsvarande period föregående år. Bland dem som får ekonomiskt bistånd ses fortsatt inga större förändringar i andelen vuxna och barn. Likt föregående år är ungefär två tredjedelar av biståndsmottagarna vuxna och en tredjedel är barn, det vill säga personer under 18 år som bor i ett hushåll som får ekonomiskt bistånd. Att notera är att samtliga uppgifter i faktabladet och den tillhörande tabellbilagan redovisas på riksnivå, exklusive Linköpings kommun, på grund av bortfall i statistiken².

Figur 1. Antal biståndsmottagare, inkl. barn 2017-2020 (exkl. Linköpings kommun)

Även antalet biståndshushåll är fler under sommarmånaderna i år i jämförelse med föregående år. Under juni, juli och augusti ökade antalet biståndshushåll med knappt 3 procent, vilket i genomsnitt motsvarar knappt 3 300 fler biståndshushåll respektive sommarmånad jämfört med föregående år. Sett till utbetalt bistånd ökade utbetalningarna med omkring 4 procent under sommarmånaderna i år, i jämförelse med juni, juli och augusti föregående år. Inga större förändringar ses dock i genomsnittsbeloppet per biståndshushåll. Under sommarmånaderna fick biståndshushållen i genomsnitt drygt 8 200 kronor per månad, det skiljer sig inte nämnvärt från genomsnittsbeloppet för motsvarande period föregående år.

¹ I faktabladet avrundas uppgifter till närmsta heltal vid procent och närmsta hundratal vid uppgifter om antal.

² Faktabladet och tabellbilagan baseras på uppgifter hämtade från statistikdatabasen 2020-09-30. Ingen uppdatering av uppgifterna har gjorts sedan dess. Då registret är ett levande register kan uppgifter ha förändrats sedan uttaget gjordes. I samtliga tidsserier i faktabladet och tabellbilagan har uppgifter för Linköpings kommun exkluderats åren 2017-2020 då kommunen utgör bortfall för juli och augusti 2020. Det medför ett bortfall varje månad om i genomsnitt (beräknat på årets första fem månader) omkring 5 500 biståndsmottagare, 2 600 hushåll och 24 miljoner kronor utbetalt bistånd.

Bland de vuxna biståndsmottagarna framträder inga större förändringar i fördelningen mellan män och kvinnor i jämförelse med juni, juli och augusti föregående år, 52 procent av de vuxna biståndsmottagarna är män och 48 procent är kvinnor. Omkring två tredjedelar av de vuxna biståndsmottagarna är utrikes födda och en tredjedel är inrikes födda. Andelen inrikes födda har dock ökat något, och andelen utrikes födda har minskat något, i jämförelse med motsvarande period föregående år. Minskningen ses främst bland utrikes födda män.

Antalet liksom andelen invånare med ekonomiskt bistånd varierar mellan kommuner. Exempelvis påverkar befolkningssammansättning, arbetsmarknad och befolkningens utbildningsnivå det samlade behovet av stöd. Utvecklingen i landet skiljer sig åt och vid en jämförelse av antal vuxna biståndsmottagare i augusti månad 2020 och augusti månad 2019, varierar förändringen i biståndsmottagare mellan länen, från knappt 6 procent färre biståndsmottagare i Västerbottens län, till knappt 14 procent fler biståndsmottagare i Gotlands län. Statistiken ger inte möjlighet att isolera effekterna av covid-19 varken på riks-, läns- eller kommunnivå utan visar utvecklingen av ekonomiskt bistånd i dess helhet.

Ingen ökning av unga vuxna som behöver ekonomiskt bistånd

Möjligheten att få ersättning via trygghetssystemen, exempelvis arbetslöshetsersättning och ersättning från socialförsäkringen, är kopplat till nuvarande och tidigare prestationer på arbetsmarknaden. Det innebär att grupper som inte har etablerat sig på arbetsmarknaden, eller endast delvis har etablerat sig, har ett sämre skydd än andra vid exempelvis arbetslöshet eller sjukdom [5].

Flera branscher som har drabbats hårt av covid-19 är branscher med många tillfälliga anställningar och där många som är nya på arbetsmarknaden får sitt första jobb [6]. Unga vuxna har en utsatt position på arbetsmarknaden och vid ekonomisk instabilitet riskerar de arbetslöshet i högre utsträckning än äldre vuxna. Försörjningsproblem kopplade till arbetslöshet är också den vanligaste orsaken till att unga som fyllt 18 år vänder sig till socialtjänsten [7].

Under sommarmånaderna ses dock ingen ökning i varken andelen eller antalet unga vuxna som behöver ekonomiskt bistånd för att klara sin försörjning. Under sommaren var 8 procent av de vuxna biståndsmottagarna 18-19 år, att jämföra med 9 procent av de vuxna biståndsmottagarna under juni, juli och augusti föregående år. Samma mönster ses för unga vuxna i åldersgruppen 20-24 år, som utgjorde 13 procent av de vuxna biståndsmottagarna under juni, juli och augusti i år, att jämföra med 14 procent under motsvarande period föregående år.

I båda åldersgrupper av unga vuxna kan det ingå unga vuxna i åldern 18-20 år som studerar på gymnasiet. I dessa fall är föräldrarna fortfarande försörjningspliktiga och de gymnasiestuderande unga vuxna inkluderas i föräldrarnas eller föräldrarnas biståndshushåll. Unga vuxna 21 år eller äldre räknas däremot som egna biståndshushåll, även om de bor kvar hemma.

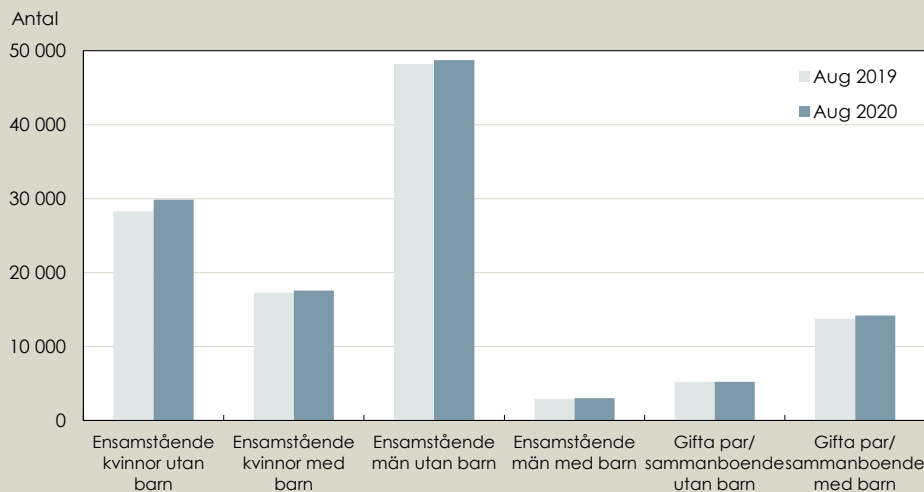
Fler barn lever i familjer i behov av stöd

Som tidigare beskrivits ses inga större förändringar i andelen vuxna biståndsmottagare och andelen barn i biståndshushåll. Men eftersom antalet biståndsmottagare har ökat har även antalet barn i biståndshushåll ökat. Under sommarmånaderna 2020 är det i genomsnitt drygt 3 200 fler barn som lever i ett biståndshushåll respektive månad, än vad det var motsvarande period föregående år³.

Det finns sedan tidigare kunskap om att det har en negativ inverkan på barns hälsa och välmående att leva i ett hushåll med låg ekonomisk standard. Att växa upp i en familj som behöver ekonomiskt bistånd helt eller delvis för att klara sin försörjning, särskilt om stöd behövs under en längre tid, innebär att växa upp under knappa ekonomiska förhållanden. Den ekonomiska utsattheten kan även påverka sådant som har betydelse för barns och ungas möjligheter att utvecklas och styra över sina egna liv. Barn som har växt upp i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd har bland annat en förhöjd risk för låga skolresultat och för att som unga vuxna själva behöva ekonomiskt bistånd för att klara sin försörjning. Att växa upp i ett hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd medför även en högre risk för social utsatthet och vissa hälsoproblem i vuxen ålder [8, 9].

Barn ingår i knappt en tredjedel av biståndshushållen. Av biståndshushållen med barn är det vanligaste biståndshushållet en ensamstående kvinna med barn. Det är också det vanligaste hushållet med ekonomiskt bistånd om hänsyn tas till hushållstyp totalt i befolkningen. Endast sett till antalet biståndshushåll är dock det vanligaste biståndshushållet en ensamstående man utan barn. Inga större skillnader ses i hushållstyp augusti 2020 i jämförelse med augusti 2019 (figur 2).

Figur 2. Antal biståndshushåll, fördelade efter hushållstyp, aug. 2019 och aug. 2020 (exkl. Linköpings kommun)

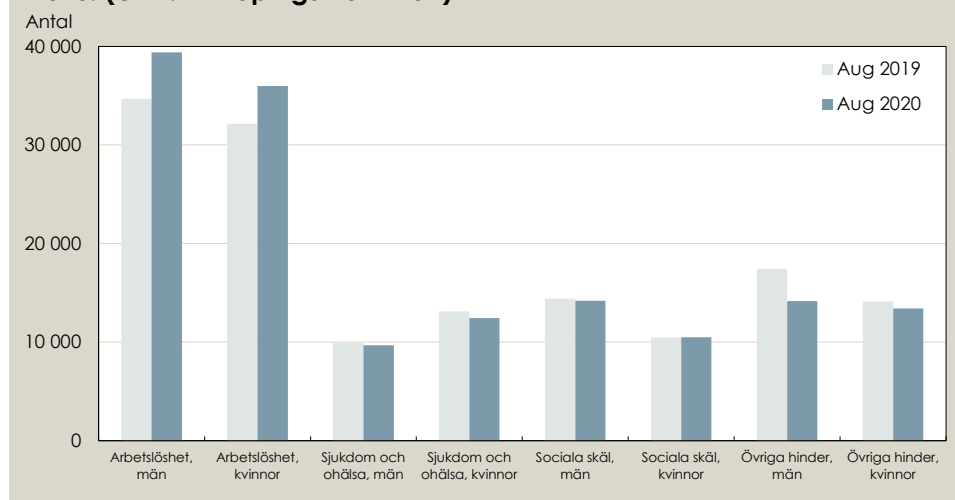
³ I statistiken räknas biståndsmottagare i samma hushåll under 18 år som barn, däremot räknas gymnasie studerande ungdomar 18-20 år som vuxna.

Fortfarande en större andel vuxna som behöver stöd på grund av arbetslöshet

Anledningen till att en enskild behöver ekonomiskt bistånd anges som försörjningshinder. I föregående faktablad noterades att andelen biståndsmottagare som behöver ekonomiskt bistånd på grund av arbetslöshet hade ökat något i juni månad 2020, i jämförelse med juni månad föregående år. Detta mönster kvarstår för augusti månad, då omkring 50 procent av de vuxna biståndsmottagarna har arbetslöshet som försörjningshinder, att jämföra med 46 procent i augusti 2019.

Bland dem som har arbetslöshet som försörjningshinder ses inga större förändringar i andelen män respektive kvinnor, men sett till andelen inrikes- respektive utrikes födda ses små förändringar där andelen utrikes födda har minskat något och andelen inrikes födda ökat något, i jämförelse med augusti föregående år. Arbetslöshet⁴ är som tidigare beskrivits det vanligaste försörjningshindret, det näst vanligaste är sociala skäl⁵ och det tredje vanligaste är sjukdom och ohälsa⁶. Därutöver finns ett antal övriga hinder för försörjning⁷ (figur 3).

Figur 3. Vanligaste kategorierna av försörjningshinder för biståndsmottagare 18-64 år, för män och kvinnor, aug. 2019 och aug. 2020. (exkl. Linköpings kommun)

⁴ Arbetslösa samt arbetslösa med etableringsersättning.

⁵ Försörjningshinder av sociala skäl innebär att en person för närvarande inte omedelbart står till arbetsmarknadens förfogande på grund av att socialtjänsten bedömer att personen har nedsatt arbetsförmåga eller att dennes arbetsförmåga inte är klarlagd. Det kan röra sig om behov av ytterligare utredning av arbetsförmåga, arbetsträning, social eller medicinsk rehabilitering innan ett arbete kan bli aktuellt. Det kan också avse en person som för närvarande är förhindrad att arbeta på grund av familjeskäl eller en ungdom 18-20 år där socialtjänsten övertagit föräldrarnas försörjningsansvar för att denne ska få möjlighet att avsluta sina gymnasiestudier.

⁶ Sjukskrivna med läkarutlåtande och personer med varaktigt nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom.

⁷ Några exempel är otillräcklig pension/väntar på pension; otillräcklig föräldrapenning/väntar på föräldrapenning och arbetar heltid eller deltid med otillräcklig inkomst/väntar på inkomst. För en fullständig beskrivning av försörjningshinder se Socialstyrelsen: *Instruktion för registrering av ekonomiskt bistånd: För handläggare av och ansvariga för ekonomiskt bistånd*. 2017. I figur 3 ingår även dem där uppgift om försörjningshinder saknas i "övriga hinder".

Utvecklingen framöver är fortsatt osäker

Sammanfattningsvis ses fortfarande en ökning av ekonomiskt bistånd på riksnivå i jämförelse med motsvarande period föregående år. Liksom betonas i föregående faktablad började ökningen dock redan under 2019, med en fortsatt ökning efter årsskiftet. Socialstyrelsen har inte undersökt vad ökningen beror på, däremot noteras att ökningen började redan innan det fanns en allmän smittspridning av covid-19 och restriktioner kopplade till pandemin i Sverige.

Som beskrivs i föregående faktablad är en möjlig förklaring till att ingen större ökning ses, trots en högre arbetslöshet, att det finns en viss fördröjning i tid där behov av ekonomiskt bistånd inte omedelbart uppstår vid arbetslöshet eller förändrad inkomst. Möjlighet att få ekonomiskt bistånd finns i regel först när egna tillgångar är förbrukade och andra bidrag och ersättningar som den enskilde kan ha rätt till har sökts. Vid tidigare kriser som har påverkat sysselsättningen har också en viss fördröjning noterats innan behovet av ekonomiskt bistånd har ökat [10]. Här är det dock viktigt att komma ihåg att det inte är säkert att tidigare iakttagelser och samband gäller i just detta fall. En annan möjlig förklaring är att vidtagna åtgärder så som tillfälliga förändringar i a-kassans villkor, fler arbetsmarknadspolitiska insatser och ett ökat antal studieplatser, gör att fler kan få sin försörjning tillgodosedd på annat sätt.

I såväl detta som föregående faktablad noteras att en större andel vuxna biståndsmottagare behöver stöd på grund av arbetslöshet. Socialstyrelsen har inte undersökt orsakerna till detta närmare, men Arbetsförmedlingen lyfter exempelvis att krisen, utöver att ha slagit hårt mot nya på arbetsmarknaden, även har slagit hårt mot dem som redan innan pandemin var arbetslösa. Detta eftersom det i första hand är personer med kort tid som arbetslösa, tidigare arbetslivserfarenhet och gymnasieutbildning som först lämnar arbetslösheten när efterfrågan på arbetskraft går upp igen [11].

Att arbetslösa som är i behov av ekonomiskt bistånd får tillgång till stöd och insatser är viktigt. En stor grupp människor riskerar annars att fastna i ett långvarigt biståndsmottagande, och fler barn riskerar att behöva växa upp under försvårade omständigheter. Hur behovet av ekonomiskt bistånd utvecklas framöver beror på en rad faktorer och Socialstyrelsen kommer fortsatt att följa utvecklingen.

Ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd består av två delar; försörjningsstöd och stöd till livsföringen i övrigt. Försörjningsstöd ska täcka den löpande försörjningen och avser skäligena kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, barn- och ungdomsförsäkring, hygien samt dagstidning och telefon (riksnorm 2020), samt boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och a-kassa. I livsföringen i övrigt ingår andra nödvändiga utgifter vid sidan av försörjningen, exempelvis kostnader för barnomsorg, sjukvård, medicin och tandvård.

Referenser

1. Folkhälsomyndigheten. *Flera tecken på samhällsspridning av covid-19 i Sverige*. 2020. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/mars/flera-tecken-pa-samhallsspridning-av-covid-19-i-sverige/>
2. Folkhälsomyndigheten. *Folkhälsomyndighetens arbete med covid-19*. 2020. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/folkhalsomyndighetens-arbete-med-covid-19/>
3. Arbetsförmedlingen. *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2019: Prognos för arbetsmarknaden 2019-2021*. 2019. Arbetsförmedlingen analys 2019:13.
4. Regeringskansliet. *För anställda och arbetsökande med anledning av Covid-19*. u.å. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-arbete-med-anledning-av-nya-coronaviruset/for-anstallda-och-arbetsso-kande-med-anledning-av-covid-19/>
5. Socialstyrelsen. *Ekonomiskt bistånd: Handbok för socialtjänsten*. 2013.
6. Arbetsförmedlingen. *Krisen på arbetsmarknaden blir långvarig*. Pressmeddelande den 16 juni 2020. <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=744D87365A26C5FC>
7. Kunskapsguiden. *Arbetslösa ungdomar*. u.å. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/ekonomiskt-bistand/arbetsloshet/arbetslosa-ungdomar/>
8. Bergmark, Åke. *Ekonomiskt bistånd: försörjningsvillkor och marginalisering – ett hinder för jämlik hälsa?* 2016. Underlagsrapport nr. 1 till Kommissionen för jämlik hälsa.
9. Forte. *Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige: En kunskapsöversikt med fokus på ojämlikhet*. 2018.
10. Se exempelvis SOU 2011:59. Utredningen om kommunsektorn och konjunkturen. *Spara i goda tider: för en stabil kommunal verksamhet*.
11. Arbetsförmedlingen. *Fler går till jobb och studier*. Pressmeddelande den 5 oktober 2020. <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=FF36CE5640E46730>

Mer information

Du hittar fler tabeller i tabellbilagan som finns här:

<https://www.socialstyrelsen.se/coronavirus-covid-19/socialstyrelsens-roll-och-uppdrag/analys-och-utveckling/>

För dig som vill göra egna sökningar i statistikdatabasen:

www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistikdatabasen/

Kontakt:

Anna Maria Karlsson

Telefon: 075-247 30 00

E-post: Anna-Maria.Karlsson@socialstyrelsen.se

Hans Schwarz (frågor om statistik)

Telefon: 075-247 30 00

E-post: Hans.Schwarz@socialstyrelsen.se

Samira Aqil (sakkunnig)

Telefon: 075-247 30 00

E-post: Samira.Aqil@socialstyrelsen.se

Versionshistorik

Version	Ändring avser	Datum
2.0	Förtydligande i not och text om gymnasiestuderande ungdomar 18-20 år	2020-02-04
1.0	Nytt dokument	2020-11-05